

Bijlage L.

GEGEVENS BETREFFENDE DEN TOESTAND VAN HET BUITENGEWOON LAGER ONDERWIJS IN 1921.

- I. Subsidieering van de scholen voor zwakzinnigen in 1921.
II. Verslag van den Inspecteur voor het buitengewoon lager onderwijs over het jaar 1921.

I. SUBSIDIEERING VAN DE SCHOLEN VOOR ZWAKZINNIGEN IN 1921.

Openbare school te Arnhem	f 33 971,82 ⁵
Openbare school te Dordrecht	25 929,11
Openbare scholen te 's Gravenhage	160 424,51 ⁵
Openbare school te Leiden	24 127,97
Openbare scholen te Rotterdam	95 212,42
Openbare school te Schiedam	24 079,13
Openbare school te Vlaardingen	15 645,61
Openbare school te Haarlem	31 517,99
Openbare school te Hilversum	17 223,33 ⁵
Openbare school te Utrecht	38 409,84
Openbare school te Groningen	29 229,39
Openbare school te Deventer	22 745,46
Openbare school te Oegstgeest	6 260,—
Openbare school te Nijmegen	1 097,61
Bijzondere scholen te Ermelo (van de Ver- eeniging tot opvoeding en verpleging van idioten en achterlijke kinderen, gevestigd te Utrecht)	75 002,96
Bijzondere school te Renkum (van de Ver- eeniging tot het verzorgen, opvoeden en onderwijzen van zwakzinnige kinderen, geves- tigd te Utrecht)	15 682,99 ⁵
Bijzondere school te Rotterdam (van de Vereeniging voor Christelijk onderwijs aan zwakzinnige kinderen te Rotterdam, geves- tigd te Rotterdam)	19 769,18
Bijzondere scholen te Amsterdam (van de Vereeniging voor spraakgebrekkige en achter- lijke kinderen, gevestigd te Amsterdam)	140 328,22
Bijzondere school te Amsterdam (van de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van Christelijke scholen voor zwakzinnigen, gevestigd te Amsterdam)	24 938,29 ⁵
Bijzondere school te Maastricht (van het Zedelijk lichaam onder de zinspreuk „Sub praesidio Beatae Mariae Virginis, sine macula conceptae”, gevestigd te Maastricht)	13 416,67
Totaal	f 815 012,52 ⁵

II. VERSLAG OMTRENT DEN TOESTAND VAN HET BUITEN- GEWOON LAGER ONDERWIJS IN 1921.

Het eerste jaarverslag, dat over het *buitengewoon lager onderwijs* aan Uwe Excellentie wordt uitgebracht, kan nog niet een beeld geven van dit onderwijs in al zijn onderdeelen. De oorzaak hiervan wordt gevonden in het feit, dat de inspectie van het buitengewoon lager onderwijs zich in het jaar 1921 nog niet verder heeft uitgestrekt dan over de scholen voor zwakzinnigen. De overige onderwijsinrichtingen, als de scholen voor doofstommen, blinden, slechthoorenden, ziekelijken, mismaakten en psychopathen, de scholen verbonden aan particuliere opvoedingsgestichten en de scholen voor schipperskinderen, hebben in het afgelopen jaar nog niet tot de inspectie van het buitengewoon onderwijs behoord.

Aantal scholen.

Het Rijk heeft in 1921 subsidie verleend aan 34 scholen voor zwakzinnigen: 21 openbare en 13 bijzondere. Voor zoover het mij bekend is, hebben van de bestaande inrichtingen voor onderwijs aan zwakzinnigen alleen de scholen verbonden aan de gestichten voor idioten te Udenhout en te Druten geen subsidie van het Rijk genoten, daar de onderwijzers, die aan deze scholen waren verbonden, niet de vereischte bevoegdheden bezaten. In het afgelopen jaar zijn 4 nieuwe scholen voor zwakzinnigen opgericht, nl. de openbare scholen te Alkmaar, Apeldoorn, Nijmegen en IJmuiden. Daarenboven is aan een reeds gevestigde school voor het eerst subsidie verleend, nl. aan de school verbonden aan het gesticht „Voorgeest” te Oegstgeest.

Indeeling der scholen.

De scholen kunnen verdeeld worden in drie categorieën. Er zijn scholen, die alleen in plaatselijke behoeften voorzien en alleen kinderen opnemen uit de gemeenten, waar de scholen zijn gevestigd. Naast de rubriek van plaatselijke scholen heeft men een groep van centrale scholen met een bevolking uit verschillende deelen van het land. Van de centrale scholen kan men twee soorten onderscheiden: de eerste soort is verbonden aan gestichten voor idioten (centrale scholen voor idioten en imbecillen), de tweede soort is bestemd voor achterlijke kinderen, die in particuliere inrichtingen zijn ondergebracht (centrale scholen voor debielen en imbecillen).

Aantal leerlingen.

Het aantal leerlingen bedroeg op 31 December 1921 op alle scholen samen 3225. Van dit geheele aantal waren geplaatst op:

	jongens:	meisjes:
plaatselijke scholen	1966	940
centrale scholen voor debielen en imbecillen	137	49
centrale scholen voor idioten en imbecillen	87	46
op alle scholen samen	2190	1035

Uit deze getallen is op te maken, dat ongeveer een vierde van het aantal zwakzinnige kinderen, dat naar schatting in Nederland het speciale onderwijs nodig heeft, inderdaad op een school voor zwakzinnigen is geplaatst. Men kan met dit resultaat, dat onder een zeer onvoldoende regeling is verkregen, tevreden zijn en tevens de hoop koesteren, dat onder invloed van den definitieven maatregel van bestuur, de achterstand voor een goed deel zal worden ingehaald.

Verder kan naar aanleiding van het lijstje worden opgemerkt, dat het aantal jongens op de scholen voor zwakzinnigen tweemaal zoo groot is als dat der meisjes. Wat de oorzaak is van dit zeer belangrijke verschijnsel, valt met zekerheid moeilijk te zeggen. Waarschijnlijk zal ik in de volgende verslagen gelegenheid hebben dieper op dit onderwerp in te gaan.

Aantal onderwijzers.

Het onderwijzend personeel, dat op 31 December 1921 aan de scholen was verbonden, bestond uit 134 mannelijke en 79 vrouwelijke gewone leerkrachten met 15 vacatures. Bovendien waren op de scholen werkzaam 17 vakonderwijzers(essen). Gemiddeld had elke leerkracht 14 kinderen te onderwijzen.

Centrale scholen.

Het verstandelijk peil der leerlingen en hunne geestelijke gesteldheid is op alle scholen niet gelijk. Duidelijk is dit voor de scholen verbonden aan idiotengestichten. Men moet niet meenen, dat deze scholen uitsluitend door idioten worden bezocht. In deze inrichtingen, waar de kinderen slechts met een machtiging van den kantonrechter kunnen worden toegelaten, worden niet alleen idioten geplaatst, maar tevens kinderen met lichtere graden van zwakzinnigheid opgenomen, die wegens hinderlijke eigenschappen niet in de maatschappij en in het gezin kunnen verkeerden. De naam idiotengesticht is dan ook in het Koninklijk besluit van 16 Juni 1916, *Staatsblad* n°. 23, gewijzigd in gesticht voor zwakzinnigen met de toevoeging: idioten en imbecillen. Deze nieuwe naam is inderdaad juist; hij kan echter licht tot verwarring aanleiding geven, wanneer de toevoeging wordt weggelaten. Vandaar dat ik in het vervolg de benaming zal gebruiken, zooals ik deze hierboven heb aangegeven.

Voor een groot gedeelte van de kinderen der centrale scholen voor debielen en imbecillen geldt hetzelfde als voor de verpleegden der inrichtingen voor idioten en imbecillen, nl. dat de last, die de kinderen thuis veroorzaken, de reden is tot opneming in een internaat. Niet zelden hangt het daarbij eenvoudig af van een toevallige omstandigheid — als b.v. plaatsruimte — of een kind naar een gesticht wordt gezonden, waar de rechterlijke machtiging voor de opname wordt verlangd of naar een inrichting, waar dit niet het geval is. Het is een belangrijke vraag of een betere splitsing van de kinderen over de verschillende inrichtingen naar hun geestelijke geaardheid op den duur niet wenschelijk en mogelijk is. Op dit oogenblik hebben wij echter met de bestaande toestanden rekening te houden.

Centrale scholen voor idioten en imbecillen.

Uitgaande van een onderwijsstandpunt, kan men de kinderen der gestichten voor idioten en imbecillen indeelen in drie groepen:

a. de kinderen, die alleen verpleging behoeven en voor geen ontwikkeling vatbaar zijn;

Handelingen der Staten-Generaal. Bijlagen. 1923—1924.

b. de kinderen, die wel voor eenige ontwikkeling vatbaar zijn, maar toch van de vakken van het lager onderwijs slechts zeer weinig kunnen leeren;

c. de kinderen, die, wat het onderwijs betreft, gelijkgesteld kunnen worden met de leerlingen der plaatselijke scholen voor zwakzinnigen.

Volgens opgave van de directeuren der gestichten „Voor-geest”, „'s Heeren Loo” en „Lozenoord” is de verdeling der verpleegden op den schoollieftijd, welke voor deze kinderen van 6—15 jaar gerekend mag worden, als volgt:

	Aantal verpleegden van 6—15 jaar.	Groep a.	Groep b.	Groep c.
Voorgeest	144	74	44	26
's Heeren Loo	261	144	77	40
Lozenoord	84	51	15	18

De toestand op de scholen der idiotengestichten is thans zoodanig, dat in de eerste plaats de leerlingen van groep c de school bezoeken. Daarenboven zijn op de scholen geplaatst een aantal kinderen, die tot groep b behooren. Al deze kinderen ontvangen onderricht van onderwijzers, die, wat hunne bevoegdheden aangaat moeten voldoen aan de eischen, die zijn gesteld in het Koninklijk besluit, dat thans nog voor de scholen voor zwakzinnigen van kracht is. Op den duur lijkt mij dit ongewenscht. Het is niet noodig, dat voor kinderen, die slechts weinig kunnen leeren en die door het onderricht nooit zoover kunnen worden gebracht, dat zij geheel althans voor een groot deel in eigen levensonderhoud kunnen voorzien, volledig bevoegde onderwijskrachten worden aangesteld. In verband met het groote verschil in intellectueel niveau bij de leerlingen van deze scholen is het mogelijk het personeel te laten bestaan gedeeltelijk uit onderwijzers, bevoegd om lager onderwijs te geven en gedeeltelijk uit fröbelonderwijzeressen.

Centrale scholen voor debielen en imbecillen. Van de centrale scholen voor debielen en imbecillen zijn er tot nu toe drie in Nederland aanwezig: de school, uitgaande van de J. P. Heijestichting te Oosterbeek, de school behorende bij het Instituut „Wilhelmina” te Driebergen en de school van „Groot Emaus” te Ermelo. Aan de school van „Groot Emaus”, is een klasse verbonden voor de kinderen, die door een of andere oorzaak (blindheid, hoorstomheid enz.) het onderwijs in de andere klassen niet kunnen volgen. Het onderwijs, dat hier hoofdelijk wordt gegeven, is in overeenstemming met het leerplan der school. Voorts is aan de school verbonden een „observatie-klasse” voor psychopathische zwakzinnigen, voor wie het noodig wordt geacht, dat zij, gescheiden van de andere leerlingen, onderwijs ontvangen. Dit onderwijs wordt gegeven in de observatiekamers van een afzonderlijk paviljoen.

Plaatselijke scholen. De plaatselijke scholen vormen de groote meerderheid der scholen voor zwakzinnigen. In de meeste groote plaatsen van Nederland zijn dergelijke scholen opgericht; zij zijn een zegen voor de achterlijke kinderen, omdat deze hier het onderwijs ontvangen, dat geheel aan hunne geestelijke vermogens is aangepast. Vele belangrijke steden ontbreken nog op de lijst; ik heb echter hoop, dat na de uitvaardiging van het definitieve Koninklijk besluit ten behoeve der scholen voor zwakzinnigen een aantal gemeenten en vereenigingen tot de stichting van een school zullen overgaan. In het afgelopen jaar heb ik reeds met verscheidene autoriteiten besprekingen gehouden over de mogelijkheid van de oprichting eener school.

Er bestaat geen algemeene overeenstemming, voor welke soort van leerlingen de plaatselijke scholen voor zwakzinnigen zijn bedoeld. Van de zijde der onderwijzers wordt dikwijls bezwaar gemaakt de intellectueel-laagstaande elementen op te nemen. De wensch van den Minister van Binnenlandsche Zaken, die voor een tiental jaren per

circulaire op de toelating van de laagstaanden heeft aangedrongen, wordt niet overal nagekomen. Op verschillende scholen worden de imbecillen geweerd, omdat door de toelating van deze kinderen de naam der scholen, die zich toch al niet in een goeden roep mogen verheugen, wordt geschaad en omdat de aanwezigheid van de zware gevallen een nadeeligen invloed heeft op den voortgang van het onderwijs bij de overige leerlingen. Beide bezwaren kunnen worden ondervangen door de inrichting van een zoogenaamde bezinkingsklasse in een gedeelte der school, dat ten opzichte van het overige gedeelte eenigszins afgezonderd is gelegen.

Dergelijke klassen zijn op dit oogenblik verbonden aan de scholen te Haarlem (19 leerlingen), te Dordrecht (11 leerlingen), te 's Gravenhage (20 leerlingen), te Groningen (10 leerlingen) en aan school II te Amsterdam (22 leerlingen). Het onderwijs richt zich in deze klassen voornamelijk op de oefening der zintuigen. Met behulp van een groot aantal leermiddelen wordt getracht bepaalde voorstellingen bij de kinderen te vormen en associaties tot stand te brengen, zoodat met betrekking tot deze pogingen ook van elementaire verstandsoefeningen wordt gesproken. Twee onderwijzers uit Haarlem, de heeren Schuijt en van Riet, hebben zich in het afgelopen jaar verdienstelijk gemaakt door het aangeven van zeer systematisch gerangschikt materiaal, dat het onderwijs in de bedoelde klassen en mede in de overige klassen ten goede zal komen. Zooveel als in mijn vermogen was, heb ik aangedrongen op de vorming van een bezinkingsklasse aan de scholen van eenige beteekenis. Er zijn zeer vele imbecillen, die geen hinderlijke eigenschappen vertoonen. Deze behoeft men niet in inrichtingen onder te brengen. Zij kunnen in de ouderlijke woning vertoeven en vandaaruit de bezinkingsklasse van een plaatselijke school voor zwakzinnigen bezoeken. De bedoelde kinderen mogen op deze scholen niet worden geweigerd. Het komt thans nog voor, dat zij op een school voor gewoon lager onderwijs zijn geplaatst, omdat hun de toegang tot de school voor zwakzinnigen is ontzegd.

Medisch-paedagogisch onderzoek. Van groot belang acht ik het, dat het toelatingsonderzoek voor de scholen op voldoende wijze is geregeld. Ik heb overal, waar het onderzoek in dit opzicht iets te wenschen overliet, sterk aangedrongen op een nauwgezette samenwerking tusschen den paedagoog en den medicus, die te zamen en in onderling overleg het onderzoek moeten verrichten. Bij de beoordeeling van de candidaat-leerlingen neemt men een groote verantwoordelijkheid op zich, zoowel wanneer het advies luidt het kind op de school voor zwakzinnigen te plaatsen als in het geval, dat de raad wordt gegeven het kind de school voor gewoon onderwijs te laten volgen. Verschillende omstandigheden moeten bij de beoordeeling in acht worden genomen. Het lijkt mij noodig, dat het onderzoek geschiedt door het hoofd der school en door den geneesheer, die geregeld de school bezoekt. Ieder van deze beide personen leidt een gedeelte van het onderzoek, terwijl na afloop een gemeenschappelijk oordeel wordt uitgesproken. Op enkele plaatsen is er sprake van geweest, dat het toelatingsonderzoek beurtelings door een der onderwijzers en den geneesheer zou plaats hebben. Ik heb mij tegen dit plan verzet, hoewel ik van oordeel ben, dat voor de vorming der onderwijzers tot goede leerkrachten bij het buitengewoon onderwijs niets zoo nuttig kan zijn dan het bijwonen van en het actief deelnemen aan het bedoelde onderzoek. Het belang van het onderzoek eischt echter, dat het geschiedt steeds door dezelfde menschen. Daarin ligt, naar mijn meening, de beste waarborg, dat het onderzoek zoo goed mogelijk wordt verricht. Hetgeen de onderwijzers missen door het niet tegenwoordig zijn bij het opnemingsonderzoek, kan eenigszins worden vergoed door het bijwonen van het systematisch onderzoek der leerlingen der verschillende klassen door den geneesheer. Dit systematisch onderzoek dient minstens éénmaal per jaar te geschieden. De gegevens, die verzameld worden bij het toelatingsonderzoek en bij de systematische onderzoekingen behooren te worden neergeschreven in het individueele register, dat van elk kind moet worden aangehouden. Dit register is tevens bestemd voor de aantekeningen, die over den leerling gedurende zijn schooljaren worden gemaakt. Op enkele scholen worden de registers door de hoofden der scholen bijgehouden. Deze wijze van

handelen schijnt mij onjuist toe. De onderwijzer, die dagelijks met de kinderen omgaat is voor het maken van opmerkingen over zijn leerlingen de meest aangewezen persoon en bovendien zal het feit, dat nu en dan aantekeningen moeten worden gemaakt, iederen onderwijzer er toe nopen zich rekenschap te geven van den geestelijken en lichamelijken toestand zijner leerlingen.

Het onderwijs op de scholen voor zwakzinnigen. Ik zal in dit verslag over het eigenlijke onderwijs aan zwakzinnigen niet uitvoerig spreken. Ten opzichte van slechts enkele vakken wil ik eenige mededeelingen doen, het overige blijve bewaard tot volgende verslagen, wanneer het oordeel over het onderwijs, dat nu niet anders dan oppervlakkig kan zijn, meer kan berusten op veelvuldige waarneming. Als algemeene indruk vermeld ik thans reeds, dat de wijze, waarop aan zwakzinnigen les wordt gegeven, op de verschillende scholen in hooge mate ongelijk is. Bijna iedere school heeft haar eigen methoden, waarvan weer door elken onderwijzer telkens wordt en moet worden afgeweken. Een schablone om zwakzinnige kinderen kennis bij te brengen is niet denkbaar. Elke leerling heeft zijn speciale eischen. Voor alle leerlingen geldt, dat de leerstof vele malen en telkens in een anderen vorm moet worden aangeboden. Ook hier vermeerderd verandering in wijze van toediening op wonderbare wijze het opnemingsvermogen. Het geestelijke voedsel voor zwakzinnigen moet goed verteerbaar en van groote verscheidenheid zijn. In het afgelopen jaar heb ik vele onderwijzers gesproken, die mij vol geestdrift hebben medegedeeld, wat met door hen uitgedachte en voor bepaalde kinderen geschikt gemaakte methoden was bereikt. Het behoeft geen betoog, dat de resultaten, die met eigen vindingen zijn verkregen, de grootste voldoening hebben gegeven. Hij, die dit heeft ervaren, weet welk een gezegend ambt hij bekleedt.

De vakken die ik hierboven heb bedoeld en die ik aan een korte bespreking wil onderwerpen zijn: de gymnastiek, de handenarbeid en het spreekonderwijs. Het zijn alle drie vakken, die op de scholen voor zwakzinnigen veel grooter beteekenis hebben dan op de scholen voor gewoon lager onderwijs.

Lichamelijke oefening. De lichamelijke oefening wordt op de meeste scholen gegeven in den vorm van vrije- en ordeoefeningen door de klasseonderwijzers(essen). Slechts op enkele scholen worden met de oudere leerlingen oefeningen aan de werktuigen uitgevoerd, als de klasseonderwijzers de bevoegdheid hebben tot het geven van onderwijs in de gymnastiek. De lichamelijke oefening is een voortreffelijk hulpmiddel om de algemeene stofwisseling en de werking van verschillende organen, die bij zwakzinnigen zoo dikwijls onvoldoende functioneeren, aan te zetten. Vooral op het hart, de longen en het spier-zenuwstelsel oefenen regelmatige en stelselmatige bewegingen een goeden invloed uit. Voor een groot aantal zwakzinnigen zijn onhandigheid en slordigheid in de houding en bij het loopen karakteristieke eigenschappen. Vele van deze stoornissen kunnen door goed geleide oefeningen worden verbeterd. Van groot belang acht ik het spel voor de leerlingen der scholen voor zwakzinnigen. Ik bedoel in het bijzonder het georganiseerde spel, waarbij de kinderen zich aan bepaalde regels moeten houden. Het wil mij voorkomen, dat aan dit onderdeel der lichamelijke oefening op vele scholen nog te weinig aandacht wordt geschonken.

In het bijzonder wil ik hier melding maken van de zoogenaamde eurythmische gymnastiek, zooals deze b.v. in groote volmaaktheid in den Haag wordt beoefend. De bewegingen worden hierbij uitgevoerd met begeleiding van pianomuziek. Men maakt gebruik van de ervaring, die ieder mensch heeft opgedaan, dat het hooren van muziek de neiging opwekt om lichaamsbewegingen te maken. De waarde der vrije- en ordeoefeningen worden door den invloed der muziek belangrijk verhoogd. De bewegingen geschieden flinker, sneller en nauwkeuriger, wanneer aan het commando een geluidsprikkel wordt toegevoegd, die aangenaam aan doet. De onderwijzers geven de bewegingen aan, die uitgevoerd moeten worden. Het blijkt, dat associaties tusschen geluidswaarnemingen en bewegingen spoedig tot stand komen. Steeds is het mij opgevallen, dat de zin voor rythmische bewegingen bij meisjes beter ontwikkeld is dan bij

jongens. Op de Haagsche scholen zijn musici aangesteld, die uitsluitend tot taak hebben voor de pianobegeleiding zorg te dragen. Te Groningen en te Dordrecht wordt de piano door de onderwijzers zelf bespeeld en op enkele andere plaatsen geven de onderwijzers eurythmische gymnastiek door bij de oefeningen te fluiten.

Sprekonderwijs. Het zeer veelvuldig voorkomen van spraakstoornissen bij achterlijke kinderen maakt het noodig, het spreekonderwijs als een belangrijk onderdeel van het onderwijs te beschouwen. Het spreekonderwijs kan gegeven worden bij het onderwijs in gewone vakken door voortdurend te letten op een juiste uitspraak der woorden of als afzonderlijk onderwijs op daarvoor bestemde uren. Het eerste geschiedt op alle scholen; het afzonderlijk spreekonderwijs wordt slechts op enkele plaatsen gegeven. Op de openbare scholen te Rotterdam en evenzoo op de bijzondere school te Rotterdam is een speciale onderwijzeres in het spreken, die de lessen geeft aan de kinderen, die daaraan behoefte hebben. Te 's Gravenhage en te Arnhem is het speciale spreekonderwijs toevertrouwd aan eenige gewone leerkrachten der school, die daarvoor extra worden bezoldigd. Het wordt in deze steden gegeven aan één, twee of drie leerlingen tegelijk, dagelijks of eenige keeren per week na schooltijd. De meeste kinderen, die behandeld worden lijden aan het stottergebrek of aan stamelen, waaronder ik mede wil verstaan het verkeerd uitspreken van enkele letters. Een gering aantal leerlingen vertoonen andere stoornissen als agrammatismus en aphasia. Volgens de meening van eenige deskundigen is het afzonderlijk spreekonderwijs op de scholen niet noodig, daar aan het stottergebrek weinig of niets is te doen en daar het stamelen door de behandeling onder de gewone lessen voldoende verbetert. Of dit laatste geheel en al juist is, meen ik te mogen betwijfelen. Wel staat het vast, dat het spreken bij de meeste stamelaars tijdens de schooljaren aanzienlijk beter wordt; het feit is echter evenmin te ontkennen, dat vrij veel zwakzinnigen bij het verlaten der school niet correct spreken. Ook als steun bij het leesonderwijs lijkt mij de speciale behandeling van stamelaars van waarde.

Handenarbeid. De vele uren, die op de scholen voor zwakzinnigen aan handenarbeid worden besteed, zijn ten volle gerechtvaardigd door de groote waarde, die de handenarbeid voor de geestelijke ontwikkeling van achterlijke kinderen heeft. Het tastbare, het concrete, dat aan de kinderen wordt geboden, ligt binnen de sfeer van hun begripsvermogen. Het is daarom niet te verwonderen, dat handenarbeid ontegenzeggelijk het vak is, waarvoor de leerlingen de meeste belangstelling hebben. Het valt mij steeds op, dat in een klasse waar onderwijs in handenarbeid wordt gegeven, de kinderen blijven doorwerken, wanneer ik als vreemde daar binnen kom. Voornamelijk worden beoefend: kleiarbeid, cartonarbeid en houtarbeid. Altijd wordt door de onderwijzers gepoogd aanknooppingspunten te vinden met de overige vakken van het onderwijs. Het zaakonderwijs ondervindt grooten steun van den handenarbeid; het rekenonderwijs niet minder. Ik zag in het afgelopen jaar een groot aantal door de leerlingen vervaardigde voorwerpen, die ik niet alle kan opnoemen. Alleen wil ik melding maken van een heel visschersdorp met huizen, kerk, boomen, de elektrische tram en visschersschuiten, alles gemaakt van klei.

Vervolgonderwijs. In Rotterdam, 's Gravenhage, Arnhem en Haarlem is in het afgelopen jaar vervolgonderwijs gegeven in cursussen, uitsluitend bestemd voor oud-leerlingen der scholen voor buitengewoon lager onderwijs. Ten opzichte van deze cursussen heeft eenige onzekerheid bestaan. Het is niet geheel en al duidelijk of in art. 21 en in verband daarmee in art. 61 der Lager-onderwijswet 1920 de zaak van het openbaar buitengewoon vervolgonderwijs reeds geheel en al is geregeld. Langzamerhand is de opvatting algemeen geworden, dat in deze artikelen alleen wordt bedoeld het vervolgonderwijs, dat aansluit bij het gewoon lager onderwijs. Deze opvatting heeft tot gevolg, dat het buitengewoon vervolgonderwijs in den algemeenen maatregel van bestuur kan worden geregeld en voorts, dat, zoolang de nieuwe maatregel nog niet is afgekondigd, het onzeker blijft of het vervolgonderwijs voor oud-leerlingen der scholen voor buitengewoon lager onderwijs valt onder de inspectie van het gewoon of van het buitengewoon lager onderwijs. Dit laatste is oorzaak,

dat in dit verslag geen volledige gegevens kunnen worden opgenomen omtrent de bovengenoemde cursussen.

Het lijkt mij van belang, dat voor het buitengewoon vervolgonderwijs afzonderlijke bepalingen gelden. Ook voor de oudere zwakzinnigen is speciaal onderwijs noodig, dat alleen goed kan worden gegeven door onderwijzers, die met de eigenaardigheden van zwakzinnigen zijn vertrouwd en die zich in de methoden van het onderwijs aan zwakzinnigen ten volle hebben ingewerkt. De speciale eischen worden uitgedrukt in het leerplan. Vermeerdering van kennis is niet het voornaamste, waarnaar men moet streven; van meer belang voor deze kinderen is het bijbrengen van vaardigheid en van redzaamheid voor het practische leven. Niet altijd zal het even gemakkelijk zijn de oud-leerlingen tot het geregeld volgen van een cursus voor vervolgonderwijs over te halen. Het is daarom in elk opzicht noodig, dat de vakken van het onderwijs geheel worden aangepast aan de geaardheid en aan de neigingen der zwakzinnigen.

Deelmatig buitengewoon vervolgonderwijs kan in het bijzonder voor zwakzinnigen een belangrijke rol vervullen. Het kan er toe bijdragen, dat de kinderen, die de school hebben verlaten, het contact met de school nog niet dadelijk verliezen. Het kan bevorderen, dat de avonden goed worden besteed en dat de kinderen worden afgehouden van vele gevaren, waaraan vooral de oudere zwakzinnigen bloot staan.

Nazorg. Sedert 15 Juni van het afgelopen jaar is te Amsterdam een ambtenaar werkzaam, die speciaal is belast met de nazorg der oud-leerlingen van de vijf scholen der Vereeniging voor achterlijke en spraakgebrekkige kinderen. Voor dit werk is aangewezen de heer P. de Boer, tot dien datum onderwijzer aan een der scholen. Met groote belangstelling moet worden afgewacht, welke resultaten het werk van den heer de Boer zal hebben. Het staat wel vast, dat de meeste leerlingen, die de school voor zwakzinnigen hebben verlaten, nog niet geheel kunnen worden losgelaten. Op de scholen heeft men de kinderen kennis bijgebracht en men heeft gepoogd zooveel mogelijk het karakter te vormen. Klaar om de maatschappij in te gaan zijn de meeste echter nog niet. Zij hebben steun noodig, die slechts in enkele gevallen verwacht kan worden van de ouders. De proef, die te Amsterdam wordt genomen, lijkt mij zeer belangrijk. Voor alle deelen van het buitengewoon onderwijs wordt de behoefte aan goede nazorg gevoeld. Tot nu toe heeft men langs twee wegen getracht het vraagstuk tot oplossing te brengen. Men heeft gemeend de nazorg geheel te kunnen overlaten aan de onderwijzers en voorts zijn er pogingen aangewend om de nazorg op te dragen aan verschillende belangstellenden, die als patrons de belangen der kinderen moesten behartigen. Het zal thans blijken of de zorg, die de kinderen noodig hebben, niet op de beste wijze kan worden verleend door een ambtenaar, die zijn volle werkkraft aan dezen arbeid kan wijden.

Schoolbaden. De leerlingen van een groot aantal scholen hebben gelegenheid gehad op de school of in de nabijheid der school te baden. Over het algemeen keuren de ouders het goed, dat hun kinderen van het schoolbad gebruik maken. De onderwijzers trachten steeds de ouders, die niet willen meewerken, op het groote belang van het baden der kinderen te wijzen.

Cursus voor onderwijzeres. De Vereeniging voor spraakgebrekkige en achterlijke kinderen te Amsterdam heeft in 1921 wederom een cursus doen geven voor de onderwijzers van hare scholen. Elken Woensdagmiddag zijn deze gedurende het winter-halfjaar in de gelegenheid gesteld voordrachten aan te hooren van professor dr. K. Herman Bouman, dr. D. Herderschêe en anderen. Met groote vrijgevigheid is de cursus tevens opengesteld voor belangstellenden, die niet tot het personeel der scholen te Amsterdam behooren.

Vacantiekolonie voor zwakzinnigen. In het koloniehuis te Ede van de Centrale Vereeniging voor gezondheidskolonies voor zwakzinnigen werden in 1921 105 kinderen (76 jongens en 23 meisjes), allen leerlingen van scholen voor buitengewoon lager onderwijs, verpleegd. Voor vijftien kinderen was de duur der verpleging zes weken, voor de overigen vier weken.